



KASBIY ETIKA MAZMUNIGA DOIR PEDAGOGIK QARASHLAR VA ULARNING TARIXIY RIVOJI

Toshova Zilola Kamolovna

Pedagogika nazariyasi va tarixi yo'nalishi
2-bosqich magistranti

Annotatsiya. *Kasbiy etika har qanday kasb egasining ijtimoiy mas'uliyati va professional xulq-atvori uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bu tushuncha, ayniqsa, pedagogika sohasida, ta'lim jarayonining samaradorligi va jamiyatning axloqiy rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Pedagogik kasbiy etika nafaqat o'qituvchining shaxsiy axloqiy qadriyatlariga, balki uning kasbiy faoliyatidagi majburiyatlariga ham taalluqlidir. Ushbu maqolada kasbiy etikaning mazmuni, pedagogik qarashlar va uning tarixiy rivoji tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *o'z-o'zini rivojlantirish, kasbiy malaka, pedagogik qarashlar, kasbiy etika, yangi davr pedagogikasi, axloqiy muvozanat.*

Kirish. Kasbiy etika pedagogik faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, uning mazmuni tarix davomida boyib borgan. Har bir davr va madaniyat o'ziga xos pedagogik etika tamoyillarini ishlab chiqqan bo'lsa-da, ularning umumiy maqsadi inson ma'naviy kamolotini ta'minlashdir. Bugungi kunda pedagogik kasbiy etika o'qituv.

Kasbiy etika — bu kasb doirasida amal qilinishi lozim bo'lgan axloqiy tamoyillar, qoidalar va me'yorlar majmuasidir. Kasbiy etika har bir sohada, jumladan, pedagogikada ham individual xulq-atvorni belgilab beradigan me'zonlar sifatida namoyon bo'ladi. Kasbiy etika – bu muayyan kasb yoki sohadagi faoliyatni amalga oshirishdagi axloqiy me'yorlar va qoidalar majmui bo'lib, unda professionalning jamiyat, mijozlar, hamkasblari va o'ziga nisbatan mas'uliyati aks etadi. Pedagogik faoliyatda kasbiy etikaning ahamiyati beqiyosdir, chunki o'qituvchi yoshlarning tarbiyasi va ta'limida muhim rol o'ynaydi.

Kasbiy etika o'qituvchilarning axloqiy-etik xususiyatlari, xulq-atvori, mehnatga munosabati, jamoadagi o'rni va munosabatlarini o'z ichiga oladi. Uning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- Insonparvarlik: O'qituvchi o'quvchilarni shaxs sifatida qadrlashi, ularning huquqlari va manfaatlarini himoya qilishi, ularga nisbatan hurmat va mehr-muruvvat ko'rsatishi kerak.
- Adolat: O'qituvchi barcha o'quvchilarga teng munosabatda bo'lishi, ularning qobiliyatlari va imkoniyatlarini inobatga olishi, baholashda xolislik va adolatlikni ta'minlashi zarur.





MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

- Mas'uliyat: O'qituvchi o'zining professional faoliyatiga nisbatan mas'uliyatni his etishi, o'quvchilarning ta'lim va tarbiyasida yuksak samaraga erishishga harakat qilishi kerak.
 - Kasbiy malaka: O'qituvchi o'z kasbining yuksak malakasiga ega bo'lishi, o'qitish metodikasi va texnologiyalaridan samarali foydalanishi, o'z bilimini doimiy ravishda takomillashtirishi lozim.
 - Sir saqlash: O'qituvchi o'quvchilar va ularning oilalariga oid ma'lumotni sir tutishi, bu ma'lumotni uchinchi shaxslarga oshkor qilmasligi kerak.
 - Etika va qonunchilikka rioya: O'qituvchi o'z faoliyatida etika
- Kasbiy etika masalasi turli davrlardagi pedagogik qarashlarda turlicha aks etgan. Qadimgi Yunoniston va Rimdagi tarbiyachilarning faoliyatida axloqiy-etik tamoyillar muhim o'rin tutgan bo'lsa-da, bu tamoyillarning tizimli va ilmiy tahlili keyingi davrlarga to'g'ri keladi.
- Yangi davr pedagogikasi: Yangi davr pedagogikasida (XVII-XVIII asrlar) J.J.Russo, I.G.Pestalossi, I.F.Gerbart kabi mutafakkirlar insonparvarlik, o'quvchi shaxsiga hurmat, uning tabiiy imkoniyatlarini rivojlantirish kabi tamoyillarga alohida e'tibor berganlar. Russoning "Emil" asaridagi tarbiyaviy g'oyalar o'qituvchining o'quvchiga nisbatan axloqiy mas'uliyatini ta'kidlaydi.
 - XIX-XX asrlar pedagogikasi: XIX-XX asrlardagi pedagogik qarashlarda kasbiy etikaga bo'lgan e'tibor yanada kuchaydi. K.D.Ushinskiy, A.S.Makarenko kabi pedagoglar o'qituvchilarning kasbiy malakasi, tarbiyaviy ta'sirining samaradorligi va jamoadagi rolini tahlil qilganlar. Makarenkoning tarbiyaviy tizimida intizom, jamoaviylik va mas'uliyat kabi etik tamoyillar muhim o'rin tutgan.
 - Zamonaviy pedagogika: Zamonaviy pedagogikada kasbiy etikaga bo'lgan e'tibor yanada kuchaymoqda. Pedagoglarning kasbiy etikasiga oid ilmiy tadqiqotlar ko'payib bormoqda, o'qituvchilarning etika kodekslari ishlab chiqilmoqda va ularning amaliyotdagi tatbiqiga e'tibor qaratilmoqda. Shaxsiga yo'naltirilgan yondashuv, inklyuziv ta'lim, baholash madaniyati kabi zamonaviy ta'lim paradigmalari o'qituvchilarning kasbiy etikasiga bo'lgan talablarni yanada oshirmoqda.

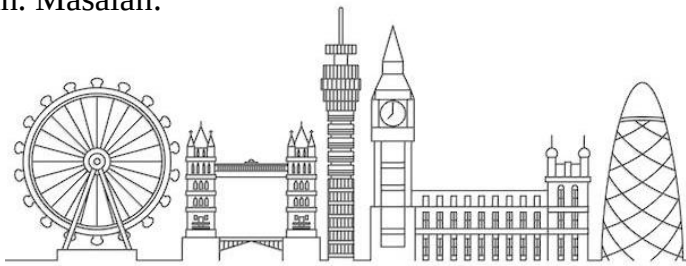
Pedagogik qarashlar asrlar davomida rivojlanib, kasbiy etika mazmunini boyitib kelgan. Har bir davrda pedagogik etika axloq, tarbiya va ta'lim tushunchalariga asoslanib shakllangan.

Qadimgi Yunoniston va Rimda tarbiya va axloqiy qadriyatlar inson ma'naviyatining asosi sifatida ko'rilgan. Masalan:

Sokrat (469–399 m.a.): “O'z-o'zini anglash” va “axloqiy tarbiya”ni inson ma'naviy rivojining asosi deb bilgan.

Aristotel (384–322 m.a.): Axloqiy fazilatlar va ta'lim orqali “yaxshi hayot”ga erishish g'oyasini ilgari surgan.

Islom madaniyatida ta'lim va tarbiya alohida e'tibor qaratilgan masalalar bo'lib, kasbiy etikaning muhim tamoyillari shakllangan. Masalan:





MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Al-Farobiy (873–950): Ta’limni insonni kamolotga yetaklovchi eng muhim vosita sifatida ko’rgan.

Al-G’azoliy (1058–1111): Ustoz va shogird o’rtasidagi axloqiy munosabatlar haqida fikr yuritgan va ustozni ma’naviy yetakchi sifatida ko’rsatgan.

O’rta asr Sharq mutafakkirlari pedagogik etikaning rivojlanishiga katta hissa qo’shgan:

Alisher Navoiy: Tarbiya va ta’limda insoniylik, halollik va bilimga intilishni asosiy axloqiy tamoyillar deb bilgan.

Yusuf Xos Hojib: Uning “Qutadg’u bilig” asarida davlat boshqaruvi va tarbiya sohasida kasbiy etikaning tamoyillari tasvirlangan.

Yevropa uyg’onish davrida ta’lim insonning ma’naviy va intellektual rivojlanishini ta’minlash vositasi sifatida talqin qilingan. Masalan:

Jan-Jak Russo (1712–1778): Bolalar tarbiyasida axloqiy qadriyatlarning ahamiyatini ta’kidlagan.

Yoxann Genrix Pestallotsi (1746–1827): Tarbiyaning asosida insonparvarlik yotishini ilgari surgan.

Zamonaviy davrda pedagogik kasbiy etika quyidagi yo’nalishlarda rivojlanmoqda:

Inson huquqlari va tenglik: Har bir bolaning ta’lim olish huquqini hurmat qilish.

Kasbiy rivojlanish: O’qituvchilarni doimiy ravishda malaka oshirishga undash.

Axloqiy muvozanat: O’quvchilarning ma’naviy va intellektual rivojlanishini uyg’unlashtirish.

Kasbiy etikaning pedagogik sohada rivojlanishi tarixiy jarayon bo’lib, u ijtimoiy, madaniy va falsafiy omillar ta’sirida shakllangan. Bu rivojlanishni quyidagi bosqichlarga ajratish mumkin:

1. Qadimgi Davr. Qadimgi davrda ta’lim va axloqiy tarbiya jamiyatning asosiy qadriyatlari bo’lgan. Ta’lim jarayonida axloqiy tamoyillar ustuvorlik qilgan.

2. O’rta Asr. O’rta asrlar Sharq va G’arb madaniyatida ta’lim axloqiy tamoyillar bilan uyg’unlashgan. Bu davrda o’qituvchi shaxsining axloqiy jihatlari muhim deb hisoblangan.

3. Uyg’onish Davri. Yevropadagi uyg’onish davrida insonning o’z qadr-qimmati va axloqiy erkinligiga e’tibor qaratilgan. Bu davrda ta’limda erkin fikrlash va axloqiy mas’uliyat tamoyillari rivojlangan.

4. Zamonaviy Davr. Zamonaviy davrda kasbiy etika o’qituvchining professional rivojlanishi, o’quvchilarga axloqiy ta’sir ko’rsatish va ta’limning inkluzivligini ta’minlash bilan bog’liq bo’lib bormoqda.

O’zbekistonda pedagogik kasbiy etika milliy va diniy qadriyatlar bilan uyg’unlashgan holda rivojlanmoqda. Ta’lim tizimida o’qituvchilarning kasbiy etikasini rivojlantirish bo’yicha bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda.

1. Milliy Qadriyatlar. O’zbek xalqining milliy qadriyatlari o’qituvchining kasbiy etikasining shakllanishida muhim ahamiyatga ega.





MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

2. Islohotlar va Dasturlar. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari: Ta'lim sifatini oshirish va o'qituvchilarning kasbiy malakasini rivojlantirishga qaratilgan qator hujjatlar qabul qilingan.

Davlat ta'lim standartlari: Ta'lim jarayonida o'qituvchilarning kasbiy va axloqiy mas'uliyatini oshirish tamoyillari belgilangan.

3. Axloqiy Ta'lim Loyihalari. O'zbekistonda o'quvchilarni axloqiy tarbiyalash va o'qituvchilarning axloqiy mas'uliyatini oshirishga qaratilgan loyihalar amalga oshirilmoqda.

Xulosa. Kasbiy etika pedagogik faoliyatning asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, u insonparvarlik, adolat, mas'uliyat, kasbiy malaka, sir saqlash va qonunchilikka rioya kabi muhim tamoyillarga asoslangan. Kasbiy etikaning tarixiy rivoji insoniyat taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq bo'lib, u o'z davrining ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy sharoitlariga moslashib kelgan. Zamonaviy pedagogik amaliyotda kasbiy etikaga bo'lgan talablar yanada oshib bormoqda. O'qituvchilarning kasbiy etikasini takomillashtirish, ularning kasbiy malakasini oshirish va etika kodekslariga rioya etishni ta'minlash orqali ta'lim sifatini yaxshilash va yoshlarni har tomonlama kamol toptirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. U.M.Asqarova, M.Xayitboyev, M.S.Nishonov. «Pedagogika» darslik, - T.: Talqin – 2008.
2. M.Xakimova, G.Musaxanova. «Kasbiy pedagogika». O'quv qo'llanma - T: TDIU -2013.
3. M.Xakimova. «Kasbiy pedagogika». O'quv qo'llanma, -T.: TDIU -2007.
4. M.A.Usmonova, M.I.Mamayusupova. «Pedagogik mahorat» O'quv qo'llanma. Farg'ona politexnika instituti. Farg'ona-2008
5. K.Xoshimov, M.Xoshimova, Sh.Tojiyeva «Tarbiyaviy ishlar uslubiyoti» TDIU – 2006

